

Hvornår er gymnasiet svaret? Betydningen af unges karakterer, forældres uddannelse og vores egne erfaringer

Unge påvirkes i høj grad af familie og venner, når de vælger ungdomsuddannelse. Men hvad er afgørende for, om vi anbefaler de unge at tage en gymnasial uddannelse eller en erhvervsuddannelse? Dette notat viser, at vi tager bestik af de unges forældre og karakterniveau, når vi enten anbefaler gymnasium eller erhvervsuddannelse. Og så har vi i øvrigt en stærk tendens til at lade vores anbefaling følge en gør-som-jeg logik: Har vi selv gået på gymnasiet, synes vi i altovervejende grad, at de unge skal gå samme vej.

Resumé

- Et repræsentativt udsnit af den danske befolkning (N = 1.240) har deltaget i et surveyeksperiment. I eksperimentet er respondenterne blevet præsenteret for en beskrivelse af en hypotetisk 9. klasseelev, som de er blevet bedt om at anbefale en ungdomsuddannelse. Beskrivelserne varierede med hensyn til elevens forældre og karakterer.
- Notatet viser, at vi er langt mere tilbøjelige til at anbefale de unge at vælge en gymnasial uddannelse frem for en erhvervsuddannelse, når de unges forældre har lange uddannelser. Helt konkret vil 23 procentpoint flere anbefale gymnasiet, når forældrene til dagligt arbejder som læge og folkeskolelærer frem for buschauffør og gartner.
- Vi er også langt mere tilbøjelige til at anbefale de unge at vælge en gymnasial uddannelse, når de har gode karakterer. Det gælder selv, hvis de unge er glade for at bruge deres hænder. Helt konkret vil 26 procentpoint flere anbefale gymnasiet, når de unge har et karaktergennemsnit på 10 fremfor 4.
- Endelig har vi en stærk tendens til at anbefale de unge en gymnasial uddannelse, hvis vi selv har gået på gymnasiet. Det er uanset de unges forældre, karakterer og interesser. Det har den umiddelbare implikation, at flere på sigt vil blive peget i retning af de gymnasiale uddannelser frem for erhvervsuddannelserne, hvis uddannelsesniveaet i befolkningen fortsætter med at stige.

KONTAKT

Asbjørn Sonne Nørgaard,
asn@cevea.dk, 21 72 54 13

FORFATTERE

Stine Laurberg Myssen,
Simon Bruun og Asbjørn
Sonne Nørgaard

NOTAT

Tema: Uddannelse
Publiceret d. 12. maj 2022

CITAT

*Nærværende rapport må kun
citeres med udtrykkelig kilde-
henvisning til Cevea.*

FAMILIE OG OMGANGSKREDS PÅVIRKER UNGES UDDANNELSESVALG

Når grundskolens afgangselever skal vælge det næste skridt i deres uddannelsesforløb, læner mange sig op ad anbefalinger fra deres netværk. Særligt forældre og venner påvirker de unge, men også råd fra søskende, UU-vejledere, lærere og andre voksne betyder noget for deres uddannelsesvalg.¹

Flere undersøgelser viser, at danskerne i højere grad vil anbefale de unge at tage en gymnasial uddannelse fremfor en erhvervsuddannelse. F.eks. viser en undersøgelse af Teknologipagten, at godt hver anden forældre helst ser, at deres børn vælger en gymnasial uddannelse. Omvendt er det kun knap 1 ud af 5, som foretrækker en erhvervsuddannelse.² På samme måde viser en international undersøgelse af Cedefop, at 30 pct. af danskerne vil anbefale en gymnasial eller generel uddannelse til en ung person, som skal til at vælge en ungdomsuddannelse. Kun 21 pct. vil anbefale erhvervsuddannelse. Dermed er Danmark et af de lande i Europa, hvor færrest vil anbefale unge at tage en erhvervsuddannelse.³

Undersøgelsen fra Cedefop viser også, at 42 pct. af danskerne vil lade deres anbefaling afhænge af personen. Dermed er Danmark også et af de lande i Europa, hvor flest lader deres anbefaling komme an på den specifikke person, som står overfor et uddannelsesvalg. Det rejser spørgsmålet om, hvilke karakteristika ved de unge, som er afgørende for, om vi anbefaler dem en gymnasial uddannelse eller en erhvervsuddannelse.

I denne analyse undersøger vi, *hvilken betydning unges karakterer, forældres uddannelse og vores egne erfaringer har, når vi skal anbefale de unge at tage en gymnasial uddannelse eller en erhvervsuddannelse*. Til at undersøge dette anvender vi data fra et surveyeksperiment blandt et repræsentativt udsnit af den danske befolkning. Respondenterne er i eksperimentet blevet bedt om at anbefale en uddannelsesretning til en fiktiv 9. klasseselev. Hver respondent har modtaget en beskrivelse af eleven med varierende information om elevens karaktergennemsnit og forældrenes uddannelse. Respondenterne fik følgende beskrivelse:

¹ DEA (2018). *Mellem forventningens glæde og det svære valg*. København: Tænk tanken DEA; EVA (2019). *Uddannelsesvalg i 9. klasse*. Holbæk: Danmarks Evalueringsinstitut; VIVE (2022). *Uddannelsesforventninger blandt danske unge – En repræsentativ spørgeskemaundersøgelse af elever i 9. klasse*. København: Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

² Mainz, P. (2021). "Forældre: Erhvervsuddannelser er vigtige, mit barn skal bare ikke tage en". *Politiken*. Lokaliseret på: <https://politiken.dk/indland/uddannelse/art8527873/For%C3%A6ldre-Erhvervsuddannelser-er-vigtige-mit-barn-skal-bare-ikke-tage-en>.

³ Cedefop (2017). *Cedefop European public opinion survey on vocational education and training*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

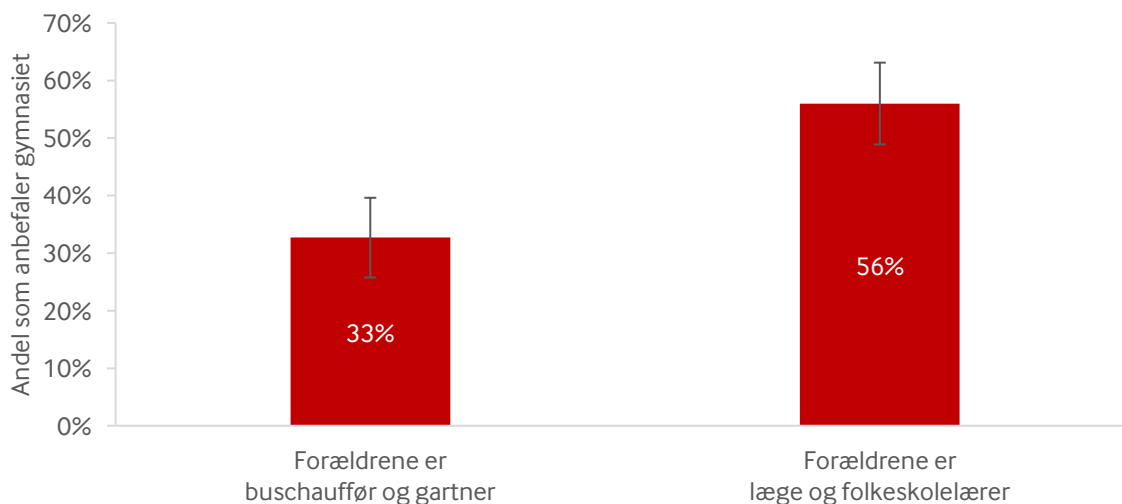
Nu kommer der en beskrivelse af en 9.klasses elev, som skal til at afslutte folkeskolen. Efter beskrivelsen bedes du tage stilling til, hvilken uddannelsesretning du ville anbefale vedkommende efter folkeskolen. Selvom det kan være svært at afgøre, vil vi bede dig vælge den uddannelsesretning, som du hælder mest til at anbefale.

Eleven er glad for at gå i skole [/men er også glad for at bruge sine hænder]. Fagligt klarer eleven sig [nogenlunde og har 4 i gennemsnit/godt og har 10 i gennemsnit]. Elevens forældre arbejder til dagligt som [buschauffør og gartner/læge og folkeskolelærer], og de støtter eleven, uanset hvilken uddannelsesvej eleven vælger.

Idéen med det eksperimentelle design er, at vi kan isolere betydningen af forskellige karakteristika ved eleven, når vi tilfældigt giver respondenterne bestemte beskrivelser af eleverne. Dermed kan vi få et relativt nøjagtigt billede af, hvilke karakteristika, der er afgørende for, om vi mener, at den unge bør gå på gymnasiet eller tage en erhvervsuddannelse. Ved at sammenholde besvarelserne mellem respondenter med forskellige uddannelser kan vi derudover se, hvilken betydning vores egne uddannelseserfaringer har for den anbefaling, vi giver videre. Yderligere information om metoden fremgår af boksen "Sådan har vi beregnet tallene" i slutningen af notatet.

UNGE MED FORÆLDRE MED LANGE UDDANNELSER ANBEFALES GYMNASIET

Figur 1 viser, at forældrenes uddannelse har betydning for, om vi synes, unge skal gå på gymnasiet eller tage en erhvervsuddannelse efter folkeskolen. Hvis en elev har et karaktergennemsnit på 4 og elevens forældre til dagligt arbejder som *buschauffør og gartner*, vil 33 pct. anbefale en gymnasial uddannelse. Hvis elevens forældre derimod arbejder som *læge og folkeskolelærer*, stiger andelen til 56 pct. Det er en forskel på 23 procentpoint ($p < 0,001$). Med andre ord vil markant flere anbefale en gymnasial uddannelse, når de unges forældre har lange uddannelser frem for korte uddannelser.

Figur 1. Betydningen af forældres uddannelse for, om vi anbefaler en gymnasial uddannelse

Kilde: Egne beregninger på baggrund af survey-data fra MEGAFON.

Note: Søjlerne angiver andelen, som har anbefalet en gymnasial uddannelse ud fra følgende beskrivelse: "Eleven er glad for at gå i skole. Fagligt klarer eleven sig nogenlunde og har 4 i gennemsnit. Elevens forældre arbejder til dagligt som [buschauffør og gartner/læge og folkeskolelærer], og de støtter eleven, uanset hvilken uddannelsesvej eleven vælger". De lodrette linjer angiver 95 pct. konfidensintervaller. Ved ikke-svar og andet-svar er udeladt af beregningsgrundlaget. N = 364.

Der kan være rimelige grunde til at tillægge forældrenes uddannelse betydning, når man har begrænset information til rådighed. Hvis vi antager, at æblet ikke falder langt fra stammen, kan forældrenes uddannelse eksempelvis sige noget om de unges interesser. Derudover kan forældrenes uddannelse sige noget om, hvilken støtte og ballast de unge kommer med, og dermed hvilke chancer de unge har for at gennemføre en gymnasial uddannelse (og med et godt resultat).

Der kan dog også ligge mindre rimelige overvejelser til grund for ovenstående resultater. Eksempelvis kan forskellen være udtryk for, at der hersker en forestilling om, at gymnasiet er et mere naturligt valg for unge, som kommer fra mere boglige hjem, ligesom at erhvervsuddannelser er det for unge, som kommer fra mindre boglige hjem. En sådan forestilling kan bidrage til at reproducere en negativ social arv.

UNGE MED HØJE KARAKTERER ANBEFALES GYMNASIET – SELV NÅR DE ER GLADE FOR AT BRUGE DERES HÆNDER

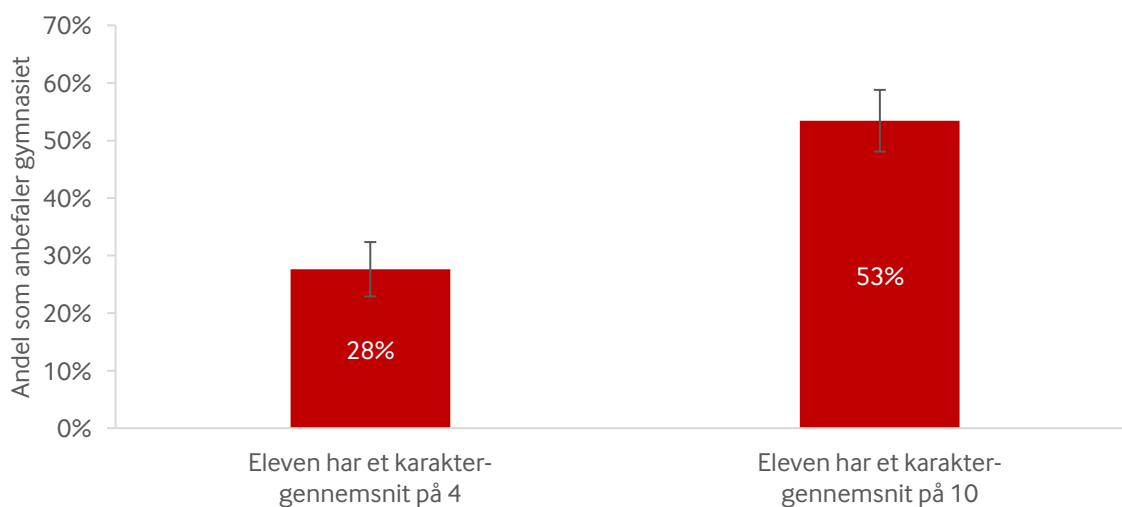
Af figur 2 på næste side fremgår det, at også unges karakterer har betydning for, om vi synes, de skal tage en gymnasial uddannelse eller en erhvervsuddannelse efter folkeskolen. Det gælder selv, hvis de

unge har praktiske interesser. Hvis en elev er glad for at bruge sine hænder og har *et karaktergennemsnit på 4*, vil 28 pct. anbefale eleven at gå på gymnasiet. Hvis eleven derimod har *et karaktergennemsnit på 10*, stiger andelen til 53 pct. Det er en forskel på 26 procentpoint⁴ ($p < 0,001$).⁵

Ligesom med forældrenes uddannelse kan der ligge fornuftige overvejelser bag disse forskelle. De unges karakterer afspejler eksempelvis deres boglige kompetencer, hvilket må siges at være relevant. Derudover kræver det normalt et karaktergennemsnit på mindst 5,0 for at være sikret optag på de gymnasiale uddannelser.⁶

Ikke desto mindre er det værd at bemærke, at betydningen af de unges karakterer er markant, selv når vi får at vide, at de er glade for at bruge deres hænder. Med andre ord er vi i nogen grad styret af forestillingen om, at unge med gode karakterer skal gå på gymnasiet, selv når vi ved, at de unges interesser i udgangspunktet passer bedre med en erhvervsuddannelse. Det er u hensigtsmæssigt, hvis vi vil have flere motiverede elever på erhvervsuddannelserne, og hvis erhvervsuddannelserne både skal være et sted for unge med såvel kloge hænder som kloge hoveder.

Figur 2. Betydningen af unges karakterer for, om vi anbefaler en gymnasial uddannelse

Kilde: Egne beregninger på baggrund af survey-data fra MEGAFON.

⁴ Tallet afviger fra differencen mellem de to andele pga. afrunding.

⁵ Forskellen er den samme uanset om elevens forældre arbejder som buschauffør og gartner eller læge og folkeskolelærer. Se også noten til figur 2.

⁶ Børne- og Undervisningsministeriet (2021). Adgangskrav til uddannelserne til studentereksamen. Lokaliseret på: <https://www.uvm.dk/gymnasiale-uddannelser/adgang-og-optagelse/adgang/adgang-til-uddannelserne-til-studentereksamen>.

Note: Søjlerne angiver andelen, som har anbefalet en gymnasial uddannelse ud fra følgende beskrivelse: "Eleven er glad for at gå i skole, men er også glad for at bruge sine hænder. Fagligt klarer eleven sig [nogenlunde og har 4 i gennemsnit/godt og har 10 i gennemsnit]. Elevens forældre arbejder til dagligt som [buschauffør og gartner/læge og folkeskolelærer], og de støtter eleven, uanset hvilken uddannelsesvej eleven vælger". Da sammenhængene mellem uddannelses anbefalingen og elevens karakterniveau er ens (ikke statistisk signifikant forskellige) på tværs af forældrenes uddannelsesniveau, har vi slået disse grupper sammen. De lodrette linjer angiver 95 pct. konfidensintervaller. Ved ikke-svar og andet-svar er udeladt af beregningsgrundlaget. N = 677.

UANSET HVAD VI VED OM DE UNGE, LADER VI VORES ANBEFALING FØLGE EN GØR-SOM-JEG LOGIK

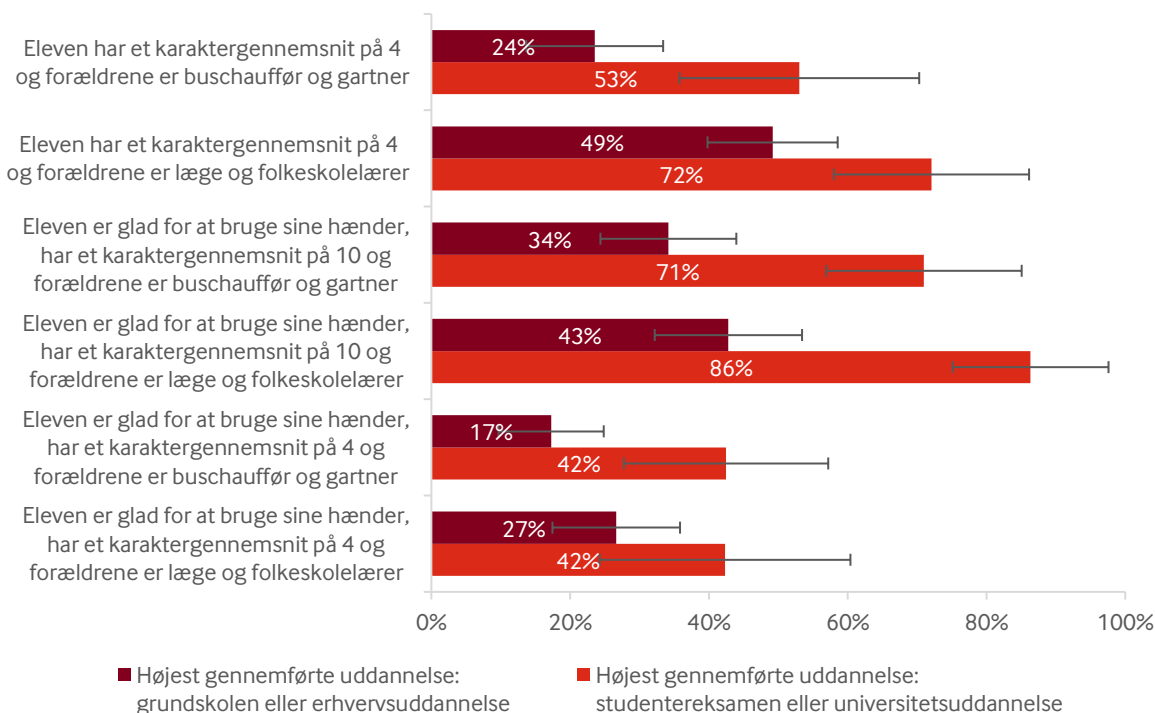
Det er ikke kun de unges forældre og karakterer, som betyder noget for, om vi anbefaler dem at tage en gymnasial uddannelse eller en erhvervsuddannelse efter folkeskolen. Det gør vores egne uddannelseserfaringer også. Uanset hvilke oplysninger vi har om de unge, har de af os, der selv har gået på gymnasiet, en langt større tilbøjelighed til at anbefale de unge at tage på gymnasiet, se figur 3.

Eksempelvis vil kun 43 pct. af dem med grundskolen⁷ eller en erhvervsuddannelse som højest fuldførte uddannelse anbefale en gymnasieuddannelse, hvis en elev er glad for at bruge sine hænder, har et karaktergennemsnit på 10 og forældrene arbejder som læge og folkeskolelærer. Modsat gælder det hele 86 pct. af dem med en gymnasial uddannelse eller en universitetsuddannelse som højest fuldførte uddannelse. Det er en forskel på hele 44 procentpoint ($p < 0,001$).⁸

⁷ Selvom denne gruppe ikke har gennemført en erhvervsuddannelse, svarer de i store træk på samme måde, som dem der har gennemført en erhvervsuddannelse. Derfor har vi slået de to grupper sammen.

⁸ Tallet afviger fra differencen mellem de to andele pga. afrunding.

Figur 3. Betydningen af vores egen uddannelsesbaggrund for, om vi anbefaler en gymnasial uddannelse

Kilde: Egne beregninger på baggrund af survey-data fra MEGAFON.

Note: Søjlerne angiver andelen, som har anbefalet en gymnasial uddannelse inden for hver uddannelsesgruppe. De vandrette linjer angiver 95 pct. konfidensintervaller. Vi har frasorteret respondenter med en videregående uddannelse på 2-4 år, eftersom denne uddannelsesgruppe både kan have en gymnasial og en erhvervsfaglig baggrund. Ved ikke-svar og andet-svar er udeladt af beregningsgrundlaget. N = 784.

Det er ikke uproblematisk, at vi har en stærk tilbøjelighed til at anbefale de unge at tage en gymnasieuddannelse, hvis vi selv har været på gymnasiet, uanset om de unge er glade for at bruge deres hænder. Hvis de unge læner sig op ad anbefalinger fra deres omgangskreds, når de skal vælge ungdomsuddannelse, kan det øge udfordringen med at rekruttere unge til erhvervsuddannelserne i fremtiden. Med et generelt stigende uddannelsesnivea og stadig flere, der selv har taget en gymnasieuddannelse, vil det alt andet lige føre til, at flere og flere på sigt mener, at de unge bør vælge gymnasiet snarere end en erhvervsuddannelse. Det kan føre til en endnu større mangel på faglærte i fremtiden.

Alternativet ligger lige for: Vi bør være mere lydhøre overfor de unges egne interesser, når vi anbefaler, hvilken ungdomsuddannelse de bør tage. – En erhvervsuddannelse kan godt være det rigtige valg for unge med høje karakterer, især hvis de også er glade for at bruge deres hænder. Og selv om vi selv har taget en gymnasieuddannelse, er det ikke nødvendigvis den bedste anbefaling til alle unge.

SÅDAN HAR VI BEREGNET TALLENE

Resultaterne bygger på en kombineret internet- og telefonundersøgelse blandt medlemmer af MEGAFON-panelet. Undersøgelsen er gennemført i perioden 8.-17. juni 2021, og målgruppen for undersøgelsen er fastsat til personer i alderen 18 år og derover. Der er indsamlet i alt 1.240 besvarelser, som er vægtet efter respondenternes køn, alder, område og uddannelse i forhold til den aktuelle fordeling i befolkningen, jf. Danmarks Statistik. Disse vægte er inddraget for at sikre så høj repræsentativitet som muligt.

Respondenterne er blevet inddelt tilfældigt i seks grupper af MEGAFON. Hver gruppe er blevet præsenteret for hver deres beskrivelse af en fiktiv 9. klasseselev. En balancetest viser, at grupperne i det store og hele er ens med hensyn til respondenternes køn, alder, indkomst, region og uddannelse. Der er i enkelte tilfælde små ubalancer mellem grupperne, hvilket dog er forventeligt ud fra basal sandsynlighedsregning. En nærmere gennemgang viser, at der ikke er nogen systematisk variation i de forskellige karakteristika mellem grupperne. Der er således ikke noget, der tyder på, at randomiseringen ikke er forløbet korrekt. Dermed kan vi udelukke, at forskelle mellem grupperne kan tilskrives forskellige baggrundskarakteristika ved respondenterne.

Hver respondent er kun blevet præsenteret for én elevbeskrivelse. Hvis vi stillede respondenten over for flere elevbeskrivelser, ville vi risikere, at respondenterne ville ty til forskellige former for "genveje", fx ved ikke at bruge den fornødne tid på at læse elevbeskrivelserne, give de samme svar uanset elevbeskrivelserne eller svare helt tilfældigt. Dermed ville vi få forkerte estimater. Med denne metode opnår vi derfor større sikkerhed om undersøgelsens resultater.

Alle signifikanstests i notatet er udført som chi-i-anden tests.